

ÉPÍTKEZÉSEK

GAUSZ ANDRÁS

Elóadásunk három részből áll. Az első rész korunk uralkodó szóhasználatáról, illetve Martin Heidegger 1936 és 1949 között papírra vetett igazságosság-fogalmáról szól. A második rész egy történetet mond el, a harmadik pedig, az első két részből következtetéseket levonva, korunk honi filozofálási szokásairól tár fel néhány jellemző mozzanatot. Mindhárom rész az igazságosság természetét idézi.

ELSŐ RÉSZ

FEGYELMEZETLEN GONDOLATOK

I.

Amit lerombolnak, újra fölépíthető. Nem szükségszerű az újjáépítés, bár vannak esetek, amikor a pusztaság lehetőség szükségszerűségbe megy át. Ha például egy várost porig bombáznak, a túlélőknek újra föl kell építeniük városukat. A mindig bizonytalan jövő ennek következtében előre látható, megtervezhető, kiszámítható lesz. Az emberi cselekedetek szinte szabályokat, szinte törvényeket követnek. Előre tudható például, hogy a lebombázott városok lakói legelőször a sebesülteket mentik ki a romok közül. Majd halottaikat gyűjtik össze és temetik el. Előre tudható az is, hogy a temetéseket a romok eltakarítása fogja követni. És tudható az is, hogy a romeltakarítások után építkezések kezdődnek. A lebombázott városokban, akár egy feldúlt hangyabolyban, mindig nagy a sürgés-forgás. Aktivizálódik a gazdaság. Teszi mindenki a maga dolgát: dolgozók dolgoznak, a tervezők terveznek, a hitelezők hiteleznek. A napi sajtó pedig, mert ugyebár az emberek gondolkodását is le kell kötni valamivel, igazságosságról kezd el susmogni.

Gondos tervezések előzik meg a susmogásokat, gondos tervezések előzik meg az építkezéseket, és gondos tervezések előzik a bombázásokat is.

II.

A „lét” 1936-ban így szólt Martin Heideggerhez: „Heidegger professzor! Martin! Te a lét szószólója, te az én szószólóm vagy! Németország életében válságos időszak következik. Most, ezekben a válságokkal terhes években, Nietzscheből ismerhetsz meg engem. Menj, tanulmányozd Nietzscht! Az ő

soraiból tudhatod meg, milyen a lét a hatalom akarásának metafizikai szintjén. Tőle tudhatod meg, micsoda az igazságosság! Olvass Nietzschét! Tarts előadásokat, vezess szemináriumokat róla! Írj Nietzschéről!”

És Martin Heidegger ment, Nietzschét olvasott, majd előadásokat és szemináriumokat tartott róla.

III.

Igazságról és igazságosságról sokat fecsegnek. A televízió és rádiócsatornának, a napi sajtó a legfőbb fecsegők. Fülünkbe súgják, fejünkbe sulykolják, mik korunk igazságai. És az igazságosság lényegét is a fejünkbe sulykolják. Így aztán, aki szorgalmasan olvassa a napi sajtót, odafigyel a rádió és a televízió csatornáira, először nagy magabiztosságra tehet szert, majd az „igazság” és az „igazságosság” szilárd talajára állhat rá. Fogalmat alkothat mind az „igazság”, mind az „igazságosság” valódi természetéről.

„Igazság!” – mondja néhány újságok élén trónoló, gondosan megválogatott főszerkesztő és szerkesztő. „Igazság!” – vágja rá a művelt intelligencia, vágják rá legjobb fülű, a legkifinomultabban gondolkodó professzorok és akadémikusok. És lassan rendeződni kezdenek a dolgok. Majd rend teremődik. Éber szemek figyelik, ellenőrzik a rendeződéseket.

IV.

„Az *igazságosság* építő, kiválasztó, pusztító gondolkodásmódként, értékítéletekből kifolyólag, *magának az életnek legfőbb reprezentánsa*” – olvasta Martin Heidegger Nietzsche összes műveiben, a *Großoktavausgabe* tizenharmadik kötetében, a negyvenkettedik oldalon. Majd, Nietzsche sorain fölbuzdulva, így okoskodott. Az igazság a gondolkodás alapvető sajátossága: igaznak tartás, amely közelebről költészetként és parancsolásként határozza meg önmagát. Az igazságosság nem annyira valamilyen szilárd horizonton gondolkodó számító cselekvés, mint inkább egy perspektíva meg-alapozása, és az így létrehozott állapot fennállásának biztosítása (N I. 639.).

V.

„Mi vagyunk az igazság és az élet! – mondják, fecsegik a televízió és rádiócsatornának, írják az újságok hasábjai. Amit mi igaznak mondunk, az igaz. Amit mi igazságosnak nevezünk, az igazságos. Mert az igazság önmagában csak egy kimondott szó. Mint ahogyan az igazságosság is csupán egy kimondott szó. Szükség van valakikre, akik, hogy létezzenek, kimond-

ják, s rendre ismételgessék az említett szavakat. Mi médiafecsegők, mi gondosan megválogatott médiaszolgák, mi vagyunk a legtehetségesebb szókimondók és szóismételők. Mi vagyunk többségben. Aki vinni akarja valamire, ránk hallgat! Mi, mindent megtehetünk. Mi, ha akarjuk, a nem létező valóságot is igazzá tehetjük; mi, ha akarjuk, a legnyilvánvalóbb igazságokat is agyonhallgathatjuk. Mindenki ránk hallgat. Még a velünk vitatkozók is csak a mi szavainkat, a mi mondatainkat ismételik. Mi mondjuk meg, micsoda az igazság! Mi mondjuk meg, micsoda az igazságosság! Mert mi vagyunk többségben. Mert mi vagyunk az igazság és az élet!”

VI.

Martin Heidegger 1936-ban így okoskodott. Az igazságosság funkció. A hatalom akarásának funkciója. Nem individuumok akarataról, vagy valamilyen politikai értelemben vett hatalomról van szó. A hatalom akarása – így a Nietzsche okfejtéseit követő okoskodások – metafizikai fogalom. A létező nevezetük meg általa a maga létében, úgy ahogyan ez a létező az egészben van. Az igazságosság a hatalom akarásában értékállításként szólal meg. Az érték pedig az élőlények lényegi feltételeinek neve, valaminek lehetőségessé tétele, *possibilitas*. Az értékek nem statikus létezését jelentenek, az értékítéletek nem adott értékekből levont következtetések. Az értékelés, az értékítélet folyamat. Értékállítás. Nietzsche bölcelete – állítja Martin Heidegger 1936-ban – megfordított platonizmus. Az igazi világ állandó változásban van, a látszat világ az állandó. Az építkezések a változó világba törnek bele. Állást keresnek, valamit megszilárdítanak.

VII.

Így van! Az igazság és az igazságosság sorsáról nem individuumok döntenek. Mi, mi gondosan megválogatott médiaszolgák, mi döntünk. Hegel „an und für sich sein”-ként létező, önállósággal bíró öntudata badarság. Hogy az elismertség „an und für sich” lenne? Még nagyobb badarság! Azok elismertek, akiket mi ismerünk el. Akiknek a hatalom, fittyet hányva „für-sich-sein”-jükre, megsimogatja buksi fejüket. Mi, ha akarjuk, a szemtetet is az egekbe emelhetjük; mi, ha akarjuk, a legnagyobb tehetségeket is agyonhallgathatjuk. Mi nagyon jól értünk a szemét magasba emeléséhez, és az agyonhallgatásához is nagyon jól értünk. Mögöttünk komoly erők állnak. Nem metafizikai tényezők. Valóságos erők, építési vállalkozók.

VIII.

Martin Heidegger 1936-ban így folytatta spekulációit. A gondolkodás építésként olyasvalamit hoz létre, ami eddig nem létezett. A létezés folyamatából valami kiemelkedik és igaznak mondatik, miközben az új „igazság”-nak megfelelően új perspektívák nyílnak meg. A hatalom épül, és épüléséből láthatóvá lesz túlaradása [Übermächtigung], önlegyőzése, az erő [Kraft], és erőszak [Gewalt].

Erőszak lenne minden építkezés? És minden „igazságos” cselekedet? Amennyiben az építkezés nem pusztán valamilyen nem-meglevő [Nichtvorhandene] felhúzását, felemelést [Errichten] jelenti, hanem egy magasság elérése után, valamilyen „irány megszabása”-t [eine Richte setzen], s ennek megszilárdítását, látszólag igen. Nincsenek ártatlan építkezések. Még ha költői módon épül is a horizont (N I. 640.).

IX.

Valami mindig megtéttetik. Időnként, úgy tűnik, a ténykedések valódi okait is láthatjuk. Máskor azt érezzük, az okokat illetően csak sejtéseink lehetnek. Megint máskor szinte megszólalnak, előbünk tolazkodnak az okok. „Én vagyok az ok! Én vagyok az ok! Vegyetek már észre!” – mondják okokról hangoskodó szájak ellenőrzésük alá vont füleknek. A magasabb iskolázottságú, tudományos fokozatokat elért fülek általában azt gondolják, akkor hallanak jól, ha nem vonják ki magukat az okok és okozatok, s az ezeket megszólaltató szavak hangoskodásai alól.

X.

Arról, hogy az embert valamilyen mindennek fölött álló, mindent magába gyűjtő kíméletlen „be-állító” [Ge-stell], akarja ezt az ember, vagy nem akarja, be fogja állítani, és arról, hogy az emberi lényeg ezt követően valamiféle „beállítás”-ként [Bestellen] fog föltárulkozni, Heidegger 1936-ban még nem sokat sejtett. Azt pedig, hogy ezzel a lét értelmére vonatkozó, az autentikus lét lehetőségét kereső kérdéseknek is bealkonyul, még kevésbé sejthette. Kíméletlen brutalitással jött a „Kehre”.

A Lehrverbot alá beállított Martin Heidegger 1949-ben, egy brémai klubban, kíméletlenül fogalmazott. „Olyasféle ember – mondta –, aki egyedül önmaga által van, nem létezik” (TK 32.). A Bréma városára hullott 25.513 tonna bombáról előadása során szót sem ejtett. Beszélt viszont beállításokról, kérdések leltetéséről, s a „Ge-stell” brutalitásáról. Igazságérzete mégis kérdéseket sugallt. „Mert a kérdezés a gondolkodás jámborsága” (TK 36.).

MÁSODIK RÉSZ

A GONDOLATOK MEGFEGYELMEZÉSÉNEK TECHNIKÁJA.

EGY ESEMÉNY LEÍRÁSA.

Krisztus után 2007-ben, szeptember tizenötödikén, Magyarország déli részén, egy a Tiszától nem messzi fürdőhely bejáratánál gyerekek és felnőttek gyülekeztek. Az idő szeles volt és hűvös. Senki sem fürdés céljából jött össze a bejáratnál. Belépőt mégis szedtek. Csoportok formálódtak. Sorba álltak a gyerekek, és egy hivatalos regisztráció foganatosítása sorba állította a felnőtteket is. A felnőttek számbavételével trikó járt: a virágkorukban járó hölgyek narancssárga, a férfiak kék trikót öltöttek magukra. Mindegyik trikón ugyanaz a felirat: nagy betűkkel egy pénzintézet, kisebbekkel a fürdőhely neve. Majd alatta, kiemelt vastag dőlt betűkkel az alábbi szöveg: „*Közösségépítő nap 2007*”.

A gyerekek, amíg a „közösségépítők” munkába nem fogtak, a játszótéren játszottak. Pontban 10-kor azonban elküldték onnan őket. A játszótér ugyanis a pénzintézet által lefoglalt területnek bizonyult. A gyerekek tehát odébbálltak, s a közösségépítők egy kihangosított mikrofon utasításaira fileltek. Csapatok alakultak. Pillanatok alatt mindenki megtalálta a maga helyét. Beindult néhány stopperóra.

Az első csapat egyik tagja egy vascsövekből összehegesztett hatalmas nyomtatott nagy „A” betűt emelt kötéllal kezében talpára. Egy másik, a vele ellentétes oldalon, nehogy az A betű előre bukjon, szintén kötéllal kezében, egyensúlyban tartotta az „A” betűt. Egy harmadik felmászott az erős karokkal függőlegesen tartott hatalmas „A” betű átlójára. Lábai, hogy egyensúlyát megtarthassa, egészen a nagy A betű két belső oldaláig szétterpesztette. A csapat többi tagja is kötelet tartott kezében. Ezek a kötelek, különböző magasságokban, az A betű külső oldalaihoz voltak rögzítve. A csapat rövidesen kifundálta, hogyan mozdítható meg gólyalábként, emberrel terhelve az átlón, a hatalmas A betű. Együttműködésre, mindenki közreműködésére volt szükség. Közösség épült. Akik a betű jobb oldalán álltak, és kötelük felül volt rögzítve, kissé maguk felé húzták a szerkezetet, miközben a baloldalon állók, a megemelt lábat az alul rögzített kötelekkel előre húzták. Elindult a fémszerkezet. Az A betű átlóján szétterpesztett ember lábai egy kissé remegtek, de látható megnyugvással vette tudomásul a gólyaláb elindulását. Majd, miután balra döntötték a szerkezetet, a jobb láb lépett előre. Majd újra a bal, és újra a jobb láb, és ez ismétlődött újra és újra mindaddig, amíg az A betű egyik lába át nem lépett egy kitűzött célegyenesen. Az A betű átlóján terpeszkedő ember ekkor, nagyot lélegzett, és látható megkönnyebbüléssel a földre ugrott. Helyét a csapat egy másik

tagja foglalta el. A földre érkezett ember kezébe is kötél került, hogy visszafelé induljon el a játék. Mindenki fegyelmezetten tette dolgát. Az eseményt gyerekjátékokra emlékeztető lelkes kacajok nem kísérték. Egy stopperóra pontosan mérte az eltelt időt.

A játszótér egy másik szögletében egy másik csapat tagjai mintha egy tank vagy lánctalpas traktor kerekei akartak volna lenni, egy végtelenített fóliaszalagba álltak bele. A szalag egyik része a lábuk alatt, míg a másikat kinyújtott karral fejük fölé emelték. A fólia feszességét az egymás közötti távolság szigorú betartásával állították be. Majd egyszerre, fegyelmezetten, nehogy belögjön közöttük a fólia, elindultak. Aki nem lépett pontosan, ott az előmenetel a fólia belögése, vagy túl erős feszessége miatt lehetetlen volt. Szigorú együttműködésre, közösségépítésre volt szükség. A fólia-lánctalp lassan, lassan elindult, majd, mert hibádzott a ritmus, meg-megállt. Egy idő után azonban már beáll valamiféle rend. A lábak, s a magasba emelt kezek egyre fegyelmezettebben és fegyelmezettebben mozogtak. Egyre gyorsabban és gyorsabban haladt a fólia-lánctalp. Stopperóra mérte mozgását.

Egy harmadik csoport magasba nyújtott karokkal nagyságrendben sorakozott fel. A kinyújtott karok egyik vízszintesen fekvő társukat tartották, akit egy magasugróléchez hasonló fémszerkezet elé vittek. Ezen kellett a kinyújtott karoknak társukat átemelniük. A fémszerkezet elé érő első magasba emelt karnak egy rövid időre el kellett engednie a föléje emelt testet, s ehhez a második magasba emelt karúnak, hogy meg ne inogjon a magasba emelt test, egy picit előre kellett jönnie. Mindenki egyetlen dologra, a magasba emelt test biztonságára ügyelt. Közösség épült. A test rácsnon történő átemelésének gyorsaságát itt is stopperóra mérte. Vidám gyermeki kacaj ezt a játékot sem kísérte.

A csapatoktól elkülönülten, a széksorok között ült egy sárgába öltözött magányos hölgy. Közösségépítésről szolt az ő trikója is, de, talán, mert túlsúlyosnak találta testét, talán más okokból, nem vett részt a csapatmunkákban. Ideges mozdulatokat tett, szemében láthatóan félelem ült. Mi okozta idegességét? Hiszen hierarchikusan felépített társadalmakban a főnök, beosztott viszony zökkenőmentes fenntartásához szükség van időnként ilyen játékokra, a beosztottak módszeres megalázására. Így van ez a mindennapokban, így van ez komoly pénzügyi helyzeteknél, de így van ez még a tudományos hierarchia legfelsőbb szintjein is. Természetes dolgokon nem illik idegeskedni, nem illik felháborodni. Miért akkor a szinte szemmel látható idegesség a hölgy szemében? Talán munkahelyét féltette? De hát, amikor kivonta magát a játékból, ezzel is számolnia kellett. Miért idegeskedett tehát? Talán az öntudat önállóságáról, a magán-, és magáértvalóság természetéről szerzett újdonsült ismeretei zavarták meg tudatát; ezek okozták szemének elsötétülését, s az ideges mozdulatokat?

HARMADIK RÉSZ

A KEZEK MAGASBA EMELÉSÉNEK MŰVÉSZETE

Micsoda tehát az igazság? És micsoda az igazságosság? Valamilyen individuuum önmagában, illetve valamiben való bizonyossága, és ezen bizonyosság fenntartások nélküli érvényre juttatása? Valami olyan, ami az öntudat magán és magáértvalóságában lelhető föl, és amely meg is hagyja ezt az individuumot ebben a magán és magáértvalóságban? Vagy ne annyira az öntudatban, hanem máshol kutakodjunk? A „lét”, a „hatalom akarása” körül? Kapcsolatok mindenütt. Kapcsolatok, amelyek, bármennyire problematikusak is, egyszerűen elibénk tolazkodnak. A hangsúlyt, ha nyitott szemmel járunk, láthatjuk, finoman, szinte észrevétlenül a tudatba helyezik át. Mégis az öntudat lenne igazi forrásuk? Itt lelhetőek föl a kapcsolatok, az igazság és az igazságosság igazi gyökerei is? Ó, nem! Mire is mennének korunk filozófusai azzal, ha valamilyen önálló öntudattal terhelnék meg magukat? Kutakodjunk akkor az individualitást feloldó „das Man” világában, a hatalom akarásaként megnyilatkozó létben? Ó, nem! Mire is mennének korunk jó erkölcsökkel megáldott filozófusai egy olyan léttel, amely a hatalom akarásaként nyilatkoztatja ki magát? Valamibe azonban mindenkinek bele kell kapaszkodnia! Még a filozófusoknak, még a legnagyobb tudású professzoroknak és akadémikusoknak is. Hiszen csak úgy egyedül lenni, maga a magány, az elviselhetetlen. Mibe kapaszkodjunk tehát? Tegyük tisztába tudatunkat, s kapaszkodjunk eredeti appercepciónk szintetikus egységébe, úgy ahogyan ezt, immáron több mint kétszáz éve, Kant Immánuel javasolta? Nem, ez korunk filozófusai számára túl megerőltető lenne. Mibe kapaszkodjunk tehát? Mert hogy valamibe bele kell kapaszkodnunk, az teljesen nyilvánvaló. Kapaszkodjunk abba, ami éppen előttük hever? Ami éppen fölkinálja magát? „Belénk kapaszkodjatok, belénk! Mi, gondosan megválogatott médiaszolgák, majd mi megmondjuk nektek, micsoda az igazság és igazságosság! Belénk egyébként is érdemes kapaszkodnotok! Csak belénk érdemes kapaszkodnotok!”

Vagy, elszakadva a jelentől, kapaszkodjunk bele a filozófia történetébe? Legyen végérvényesen filológia az, ami egykoron filozófia volt?

„A gondosan megválogatott médiaszolgákra oda kell figyelniük!” – mondja néhány megfontolt, sokat tapasztalt tudós professzor. Majd így folytatják: „Meglátjátok, ha mi odafigyelünk médiaszolgákra, előbb-utóbb ők is odafigyelnek reánk! Mit nekünk öntudatunk önállósága, magán-, és magáértvalósága! Figyeljünk oda reájuk! A legtehetségesebb professzorok és akadémikusok, mindig odafigyeltek valamire vagy valakire! Heidegger professzor például a létre figyelt oda. Ha megszólította őt a lét, követte hangját. Lukács akadémikus pedig, senki sem mondhatja, hogy az öntudat

önállóságáról és önállótlanágáról, a magán-, és magáértvalóságáról ne lett volna tiszta képe, a keleti szélre figyelt oda. Korunkban a gondosan megválogatott médiaszolgák mondják meg, mire érdemes, mire kell odafigyelni! Figyeljünk tehát oda reájuk! És tanuljunk! Úgy ahogyan egykoron Lukács akadémikus tanult a keleti széltől!”

„Menj, Lukács akadémikus! Menj! Menj! Hirdesd az ígét!” – fújta a szél minden egykori magyar akadémikus nagy barátjának, vezérének és felszabadítójának, Sztálin akadémikusnak palotája felől. „Menj, mondd el mindenütt – zúgott a szél –, hogy szerte a nagyvilágban veszélyes tömörülések vannak kialakulóban. Menj, mondd el, hogy mindazon tömörülések, amelyek elütnek a miénktől, a fasizmus mételeyének veszélyét rejtik magukban!”

„Valóban! Valóban!” – vágta rá Lukács akadémikus. „A Heidegger professzor körüli tömörülés például maga a parazita szubjektivizmus hamvazószerdája! Maga a megtestesült fasizmus!”

„Menj Lukács akadémikus, menj, menj, szólj tanítványaidhoz! – fújt tovább a szél a népek nagy barátjának, minden egykori magyar akadémikus bölcs vezérének, Sztálin akadémikusnak palotája felől! Menj, mondd el nekik – zúgta a szél –, hogy a fasizmus gyökerei a messzi múltba nyúlnak vissza!”

És Lukács akadémikus ment, és tanítványaihoz érve így szól: „Bizony, bizony mondom nektek, a fasizmus szelleme benne gyökerezik a német múltban. Mindenre oda kell figyelniük. 'Nincs minden csendéletre, vagy szerelmes versre az első ránézésre felismerhetően ráírva: milyen aktív szerepet tölt be a maga társadalmi rendjén belül dúló osztályharcokban.' (Luk. 70.) Bizony, bizony mondom nektek, Friedrich Nietzsche és Arthur Schopenhauer is, mindketten a fasizmus veszélyes előfutárai voltak!”

„Valóban – csapták össze Lukács akadémikus tanítványai kezüket – nincs minden csendéletre, vagy szerelmes versre első ránézésre ráírva”. Lukács akadémikus tanítványai, mintha valamilyen égi szikra érte volna őket, valamennyien megvilágosodtak. Olyan áhítattal néztek föl Lukács akadémikusra, mint amilyen áhítattal nézett föl Lukács akadémikus Sztálin akadémikus nem mindennapi intellektuális teljesítményeire.

De a szél zúgása ezt követően sem állt meg. „Menj, menj Lukács akadémikus! – zúgott tovább a szél, ugyancsak a népek nagy kormányosának, Sztálin akadémikusnak palotája felül – Menj! Menj! És tanulj! Tanulj Sztálin akadémikus alapról és felépítményről szóló tanításából!”

„Igen, igen!” – mondta Lukács akadémikus. „Az alapról és a felépítményről szóló sztálini tanítások valóban számtalan kérdést tisztáznak, és valóban lenyűgözőek!” Majd így folytatta: „A fasizmus gyökereit még messzibb időkre, a Mephistophelest színre vivő Goetheig, s az abszolútról regélő Schellingig nyúlnak vissza!”

Lukács akadémikus tehát szorgalmasan tanulmányozta az alapról és a felépítményről szóló sztálini tanokat. Korunk filozófusai azonban, vala-

milyen oknál fogva, mintha nem akarnának belelenni a Sztálin akadémikus által oly „nagy megvilágító erő”-vel leírt alap természetébe. Fasiszta tömörülésekről korunk filozófusai is beszélnek. Ezek a messihi múltba visszanyúló ideológiai gyökereiről is esik némi szó. Korunk háborúiról, s az ezeket kísérő erőszakról sem teljes a hallgatás. Néhány nagy tekintélynek örvendő filozófus professzor és akadémikus a háborús borzalmak ecsetelése során látványosan, jól megrendezetten föl is szokott háborodni. De gazdasági természetű alapokról nagy a hallgatás. A bombázások gazdaságot, építési vállalkozásokat beindító jótékony hatásáról például alig esik szó. Hiába állította Sztálin akadémikus, hogy a háborús öldöklések igazi gyökereit valahol itt kell keresnünk, korunk filozófusai, professzorai és akadémikusai csak nem állnak rá erre a gondolatmenetre. Pedig Sztálin akadémikus 1942. május elsején teljesen világosan fogalmazott: Hitlert, Göbbelst, Ribbentropot és Himmlert „német bankárok láncos kutyái”-nak hívta. Olyan bűnözőknek, „akik gazdáik érdekeit minden más érdek fölé helyezik”. Korunk filozófusai azonban az építkezések pusztító alapzatát mégsem bankárok, hanem kizárólag az említett „láncos kutyák” nyakába varrják. Hiába hívta Thomas Mann 1944. március 28-án Hitlert és „bandájá”-t „a német és a nemzetközi fináncőke kitarottjai”-nak, gondolkodásunk mégis egyedül a kitarottakon tölti ki bosszúját. Gondolkodásunk, mintha Medúza fejére, a tekergő kígyókra pillantottunk volna, megmerevedett. Korunk filozófusainak körében mintha a szemellenző lenne az igazi módi. Az egyoldalúvá vált szemlélet szinte senkit sem zavar. Azokról az építkezésekről, amelyeknek alapkövét bombázások formájában 1939 és 1945 között rakták le, tudós entellektüelek, médiaszolgák serege közvetít téves, vagy tudatosan hamis adatokat. Nem kicsi, olykor tízszeres a torzítás. Mi történt? A lét hangja változott meg? Az igazságosság természetét értelmezzük másféle módon? Vagy kezünk magasba emeléséhez, végtelenített láncfal-fóliákba, nagy A betűk átlójára való beálláshoz szoktunk túlon túl hozzá?

IRODALOM

- Martin Heidegger: *Nietzsche I-II*. Neske. Pfullingen, 1961. (Röv. N.)
Martin Heidegger: *Die Technik und die Kehre*. Neske. Pfullingen, 1982. (Röv. TK.)
Thomas Mann: *Gesammelte Werke XII*. Aufbau-Verlag, Berlin, 1953.
Nietzsches Werke XIII. Kröner Verlag, Leipzig, 1908.
Sztálin: *A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról*. Idegennyelvű Irodalmi Kiadó. Moszkva, 1946.
Sztálin nyelvtudományi munkái és a magyar tudomány. Magyar Tudományos Akadémia Közleményei. Budapest, 1951. (Röv. Luk.)